

FELELŐS SZERKESZTŐ: REINER FERENCZ ÉS DR. BERÉNYI PÁL.

Előfizetési ára:

Egész évre 6 frt. — Félévre 3 frt.

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

EVENKÉNT 20 IV. ZENEMELLÉKLETTEL.

Egyes szám ára 20 krajczár, zenemelléklettel 30 krajczár.

Szerkesztőség: Sas-utca 15. sz.

Kiadóhivatal: Gránátos-utca 6. sz.

TARTALOM.

- IRODALOM: ÉNEKES IMRE: *Zilah herceg.*
 ZENE: BATOR SZIDOR: *„Az elveszett paradicsom.”* — Zenészeti hírek.
 SZÍNHÁZ: Dr. BERÉNYI PÁL: *Denise.* — Színházi hírek.
 KÉPZŐMŰVÉSZET: KERESZTY ISTVÁN: *A művészetek története.*
 TÁRCZA: GERÓ KÁROLY: *Szabó Richárdról.*

ZILAH HERCEG.

Claretie Gyula regénye magyar kiadásban Révai testvérek. Budapest, 1885. Ford. Günther-Kégl Emerika.

Az a zajos siker, mely e művet részint regény, részint drámai alakban kísérelte, fogalmat nyújt a párisi társaság nagymérvű excentrikus hajlamairól, de közvetve blazirtságáról is, melyet csak ilyenemű rendkívüliségek tudnak lelkesedéssé varázsolni. Zilah herceg közelebből érdekel bennünket, mert magyar, s a többi főbb cselekvő alakok is mind magyarok, a mennyiben tudniillik a regényíró ezt úgy akarta. Tagadhatatlan, hogy Claretie a magyarok iránti nagy rokonszenvvel dolgozott regényén, s ez a körülmény feledtetni velünk sok helyt komikus botlásait, mik az ő saját külön magyar tanulmányainak kifolyásai. Mikor azonban egy német magyarját *szláv* jellegű arczczal festi, önkénytelen eszünkbe jut egy-némely conversations lexikonnak alapos megjegyzése: Magyarok, slavisches Volk in Ungarn.

Zilah András erdélyi gróf és birodalmi herceg, az 1848-iki forradalom óta melyben nagy szerepet vitt. Párisban él. Nőül akar itt venni egy cigány leányt, kinek atyja orosz herceg volt, anyja pedig a forradalom alatt Magyarországból rablott cigány. László Marcsa (Mártha), ez a leány neve, egy időben kedvese volt Menkó Mihály grófnak, egy fiatal magyar diplomatának, kivel azonban, megtudván hogy nős, szakított. Ennek a volt kedvesnek alakja szegez-

kedik gátul boldogsága elé, mit az imádozott herceggel kötenő frigyben óhajtott feltalálni. Levelei vannak nála. Menkó gróf, ki neje halála által már szabad lett, kéri Marcsát, legyen neje. Ez visszautasítja. Kéri, hogy legyen hát még egyszer az övé. A nő megvetéssel utasítja el a nyomorultat, s mikor ez helyzetével visszaélve a levelek aegise alatt akar vele találkozni, kutyáival tépeti össze. Az esküvő a herceggel megtörténik, s ekkor jutnak a férj kezébe nejeinek szerelmes levelei. A herceg megvetve hagyja ott nejét, mielőtt érintette volna. Marcsa megőrül. A gróf elutazik. Ő tulajdonképpen nem akarta a herceget sújtani, s a szolgáló hibája miatt érkeztek a levelek már későn. Az idő azonban behegeszti a herceg lelki sebéit, s miután Marcsát a herceg látása által beállott erős rázkodás meggyógyítja, de még inkább miután gróf Menkót a herceg belső barátja gróf Várhelyi Jancsi párbajban megöli, — a férj és feleség kibékülnek, elvonnak Magyarországra, hol Marcsa elsovad, — meghal.

Ime a tárgy. Mily sajátzerű alakot teremtett Marcsában a regényíró excentrikus fantáziája. Marcsa ereiben orosz és cigány vér kering. Művelt, gazdag (apja után), szenvedélyes, sőt még ábrándozó is a soha nem ismert hazája, Magyarország iránt. Nem szerelemből, mint megvallja, hanem tapasztalatlanságból, — nem — szenvedélyből dobja oda magát egy felületesen ismert férfinak. Becstelen, és tiszta, mint az angyal. Vad szenvedély ösztönzi, mikor kutyákkal akarja széttepetni csábítóját, s szeret tiszta szerelemmel. S mikor kikerülhetlennek látja végétét, csak addig akarja azt elodázní, míg egyesülhet a szeretett férfivel. Aztán jöjjön a mi jön. Rövid kéj után a a méreg, a halál. És a regényíró megteszi a kedvéért, hogy tömjénezzi a szenvedély miatt (nem szerelem, de nem is tapasztalatlanság) elbukott leányt. Hogyne! Hisz ez valami új, valami érzék ingerlő. A közönségnek elég okadatolásul, hogy Marcsa *cigány leány*. Ez megfejt mindent. Valamint Zilah herceg lépéséhez is elég indító ok, hogy elég *gazdag* nőül venni azt, a kit akar, és hogy nem párisi, hanem igen — magyar. S

milyen veszélyesen játszik a regényíró az érzelmekkel. Menkó gróf örülten szereti Marcsát. Könyörög a leánynak, hogy legyen neje, s aztán kényszeríteni akarja, hogy adja neki magát még csak egyszer, mielőtt azé lesz, kit a gróf is tisztel és becsül. Az érzéki szenvedély előtt tehát nincs gát, nincs jellem, nincs tekintet, erő, férfiasság avagy nőiség. Hanem ezt idegenek életében látta a közönség, olyan idegenekében, kiket már saját fantáziája mindenféle rendkívüliségekkel felruház. Még az öreg Várhelyi Jancsi gróf is milyen titokszerűséggel dolgozik.

Sajátszerű romantikus színezettel vannak festve ez alakok. László Tisza, Marcsának anyja, a falusi cigány, olyan idealisan szereti hazáját, Magyarországot, és gyűlöli elrablójában, Cseresefi hercegben az orosz, a forradalom egyik kegyetlen elnyomóját, akár egy magasztos honleány, egy hősnő. A maig sem polgárosult falusi magyar cigányságot idealizálja a regényíró, ki e népfajt barna zenészeink után ismeri, kik bánatos és szenvedélyes dalaikkal lángra gyújtják az ő szívet is, mint Páris s az egész művelt világot. És eszünkbe jut Ti sot az ő cigányországaival. Itt van az alföldi cigányfaló, lakóinak szenvedélyes honszerelmével. László Tisza a Moszkva melletti fényes kastélyban sem szűnik meg gyűlölni elrablóját, ki már gyermekének atyja s e gyűlöletet csepegteti a leány szívébe is. Még férje halálos ágyánál sem szűnik meg e gyűlölet. A ropant vagyon, a mi Marcsára száll, csak mellékes dolog. A párisi magyar egyet boldogul felével. És ezzel az orosz herceg büne, mit Magyarország ellen elkövetett, legalább némi részben meg van bocsátva. László Tisza holttestét leánya magyar földben temetteti el.

Azután ott vannak a bús magyarok. Maga Zilah herceg, Várhelyi Jancsi gróf, sőt még az ex-diplomata Menkó Mihály gróf is. Mennyire el vannak telve a fájdalomtól hazájuk sorsa miatt s a magasztos honszerelemtől, mely kedélyüket mélabússá teszi! És e mellett a párisi társaság excentrikus alakjai. Az idegenek párisiabbak a párisiaknál, jegyzé meg szelle mesen a kis Dinati bárónő, kinek bizarr egyénisége a regény egyik legsikerültebb

alakja. Már Ladányi József gróf, a bécsi miniszter, a «megváltozott magyar», hatalmas ellentét. Nagy forradalmár volt. — de most irtózik a forradalmi elvektől. Nagyon loyális. Egészen lehüti Várhelyi Jancsi gróf ideális gondolkodását. Hogy megváltozik az ember. No lám, Hieronimi János, ki Kossuth kiáltványait szerkeszté, most a győri csatát is leírja Rezső trónörökös könyvébe. Milyen szépen meg lesz az írva ott, pedig erősen harcoltak a magyarok a győri csatában «Ferencz József hadai ellen».

Jaquemin a párisi reporter életrevaló alak. A társaság előtt eltitkolja, hogy családja van. Neje egyszerű nő, rajong dicső férje iránt, pedig ez semmibe sem veszi őt. A nő rajongása lehüti Zilah herczeg bosszúsomját a férj iránt, sőt a herczeg meg is trít a férjet családjához. Milyen szép mindez! Jacquemin a világi hirtelen észreveszi, hogy hiszen az ő boldogsága, becsvágya ott van az ötödik emeleten, három apró gyermeke és egyszerű neje körében. A be nem valott nihilista Lobanoff, az életrevaló japáni diplomata Yamada, a könnyűvéru Dinati bárónő, — mennyi alak, mily tarkabarkaság, mit oly kipróbált tollú író, mint Claretie tud közönsége elé varázsolni!

Művészileg összeválogatott szenvedély-összeütközések láncolata, min a mai társadalom fantáziáját felizgatják érdeklődését lekötik, — erős drámai rázkódások avatott tollal írva, — ez a regény. A hatás főoka pedig abban rejlik, hogy az alakok a francia közönség előtt az idegenszerűség és rendkívüliség varázsával bírnak.

Az tény, hogy Claretie sokat foglal-

kozott a magyar történet újabb korával. Ezért köszönettel tartozunk neki. De az is tény, hogy e regénye s annak párisi sikere azt a benyomást tette, hogy a francia közönség előtt a magyar nép olyan regényes idegen s a föld olyan misztikus, mely bőven termi a különös, rendkívüli, excentrikus anyagot az ez után vágyó párisi társaságnak. Szóval újonnan ismert ország! ENEKES IMRE.

AZ ELVESZETT PARADICSOM.

Rubinstein Antal oratoriuma. Előadta BELLOVICUS IMRE vezetés alatt a budapesti zenekedvelők egylete apr. hó 20-án.

A BUDAPESTI zenekedvelők egylete Rubinstein e nagy oratoriumával fejezte be ezidei szorgalmas működését. Bellovics úr valóban elvitatlan érdemeket szerzett magának, fáradhatlan buzgólkodásával, mert az egyletet oly intakt karba helyezte, hogy már nagy nehézségektől sem riadhat vissza. És ez utóbbi sikereivel is meg lehetünk elégedve, mert újra bebizonyította Bellovics úr, hogy az egylet a legnagyobb és legnehezebb feladatokra is képes. Mióta ő a zenekedvelők egyletének karmestere, azóta az egylet meg is felel céljának. Hét év előtt előadatta Dvorák «Stabat Mater»-jét Schumann Róbert «Faust» zenéjét, Haydn «Schöpfung»-jét, tavaly Brahms «Deutsches Requiem»-jét, az idén újra a Faustot, Mendelssohn «Paulus»-át, Massenet «Eva»-ját, és most Rubinstein «Az elveszett paradicsom»-át.

Az egyesület tehát megint felette derék munkát végzett e nagy szabású mű bemutatásával, mert fővárosi közönségünknek ezúttal nyílt először alkalma a nagyhirű zongoraművész egy nagy oratorikus művével megismerkedni. A három szakaszból álló oratorium — mint már mult cikkünkben megjegyeztük — Rubinstein régibb keletű szerzeményei közül való. Opus száma 54. Szövege Milton költeménye nyomán készült, egészen szabadon, és a világ teremtését, az első emberpár bünbe esését és a paradicsomból való kiűzetését tárgyalja.

E tárgyat már több zeneszerző dolgozta fel; így Haydn a «Schöpfung»-jában és Massenet «Eva» című misztériumában.

Rubinstein e művében egészen eltér a nagy mesterek Bach vagy Händel oratoriumaitól, sőt Mendelssohn modernebb, de azért vallásos érzelmű és ihletteljes. «Paulusa»-tól is jelentékeny eltérést tüntet fel. Ez oratorium annak idejében nagy feltűnést okozott, és egész külön úton érte el nagyságát stílyje, alkata, szerkezete s tartalmi mozzanatai által. Így Rubinstein e művét nem oratoriumnak, hanem «Geistliche Oper»-nek három felvonásban nevezte el és csak újabb időben adta e művének a megfelelő oratorium címet.

Az egész oratorium 28 számból áll. Előfordulnak benne: Ádám és Éva, az égiek kara, a lázadó szellemek kara, három arkangyal, egy angyal és végre «Egy hang», mely hang elnevezése alatt isten személye rejlik. Itt is t. i. az isteni hang cseletelésénél, egészen eltér Rubinstein elődeitől. Nagy nehézség lehetett Rubinsteinra nézve az isteni hang képviselésére való elhatározás. Hányféle

SZABÓ RICHÁDRÓL.

— Emlékezés. —

A KIVÁLÓ író emlékének szentelvék e sorok. Szabó Richárd neve ma nem tartozik a sokszor emlegetettek közé. Korunk hamar felejt. Pedig egy rendkívül tevékeny írói pálya van kapcsolva e névhez. — Az ötvenes és hatvanas években a szépirodalmi lapok virágzó korszakot éltek s a magyar olvasó közönség köréből kiszorult a német folyóiratok nagy része. A szépirodalmi olvasmányok mind nagyobb elismeréssel találkoztak, s e kedvező körülmény szárnyakat adott minden írói tehetségnek. Sok ismert szerző szerzett babért éppen Szabó Richárd keze alatt, ki hivatott társaival megtörte a közönyt és útát egyenetlett szépirodalmunk biztos fejlődésének. Ő maga ez időkor egyik legkedveltebb írója volt, s különösen kedvelte a női közönség szép novelláiért, melyek főképp az elbeszélés folyékonyasága s a női alakok rajza által tüntek ki. A «Nők világa» című könyve hízogot pótol irodalmunkban, azóta jobbat nem írtak e nemben. E vonzó modorban írt könyv meggyőző társadalmi fenyegetéseivel — mondhatni — lelkesült fogadtatást talált, több kiadást ért rövid

idő alatt s általánosan ismertté és tiszteltté tette szerzője nevét. Fejtegetéseiben a kiválóan nemes gondolkozású író egyénisége tükrözik, ki éles megfigyelő képességgel s gazdag tapasztalatokkal melegen érző szívet egyesít, ki mélyen érez s mélyen gondolkodik.

Több kötetben megjelent beszélvényei (Elhullt levelek) ép ily kapós olvasmányok voltak s valóban kár, hogy a lapokban szétszórta megjelent elbeszéléseit egy gondos kéz még nem gyűjtötte össze. Az ifjabb olvasó közönség egészben nem is ismerheti a munkás élet gyümölcseit, mert az említett műveken kívül csak még egy regénye jelent meg könyvalakban, a régi lapok hasábjain nem keresi senki a többi, a minthogy az özvegyénél maradt kéziratok kiadására sem akadt még kiadó. Ily műveket az enyészetnek adni menthetetlen vétek irodalmunk szempontjából s hálátlanság az író iránt, ki írókat nevelt s annyi megbecsülhetetlen érdemeket szerzett irodalmi vállalataival.

A Császár Ferencz által megindított «Divatcsarnok»-ot, mely ott volt minden magyar asszony asztalán, szerkesztve, megalapította a «Gyermekbarát»-ot, e gazdag tartalmú ifjúsági lapot; főmunkatársa volt a «Hon»-nak s megalapította a «Magyar Bazár»-t, mely évről-évre nagy körben terjedt el s — azt hiszem — ma is virágzó vállalat. Vezérigazgatója volt a «Corvina»-nak, mely jobb sorsot érdemelt volna, mint a milyen osztályrészeül jutott.

Jellemzi magas műveltségét és emelkedett szellemét az a körülmény, hogy pap létére első irodalmi föllépte egy heves támadás volt a papi nőtlenség ellen. Természetes, hogy pap így nem maradhatott s a tevékenység és szabad gondolkodásnak alkalmasabb terére lépett. — A szeretetreméltó, rokonszenves emberről most is meghatottan beszélnek közelebbi ismerősei s bánatos özvegye a gyászt még nem vetette le.

Pedig hovatovább tizenhárom éve annak, hogy Szabó Richárd meghalt. Abaujmegyének egy falujába ment a fővárosban dühöngő 73-iki járvány elől szerettet családjával s ott lett épen a járvány áldozata.

Pár hét előtt temették el viruló ifjúságban elhalt leányát: Szabó Erzsikét. A leányka vágyódott az édes atya után. Emlékezett jól a szerető apára, ki térdein ringatá és olyan nagyon jó volt. Azt kívánta szegényke, hogy édes apja mellett pihenjen a sírban. Az özvegy elhozatta a késmárki temetőből a férfi kora javában kidült jeles író hamvait s apa és leány most itt nyugszanak a kerepesi temetőben.

Sok halottunk van a temetőben, kiknek sírja előtt megilletődés nélkül meg nem állhatunk, de e halottak között Szabó Richárdot is megilleti a magyar irodalom minden barátjának kegyelele. Neve irodalmunk történetében mindenkorra fel van jegyezve.

GERŐ KÁROLY.

vélemény van már a földöntúli lénynek énekes műben való helyes szerepeltetésére nézve. Így Berlioz nagy miséjében az isteni hangot egyetlen fuvolával akarja festeni, Liszt pedig nagy oratoriumában az egész orchester legnagyobb fortejával ecseteli s maga Spohr is úgy nyilatkozott, hogy ő a megrendítő hatás megközelítése végett erős férfi-karral énekelte. Mendelssohn «Paulus»-ában női kar által énekelte, s a nyújtott hangú magas fekvésű fuvóhangszerek hozzájárulásával igen sikerült hatást ért el. Itt Rubinstein nagy hibát követett el, hogy az istent tenor hangon szólaltatja meg, még pedig sürűn és hosszadalmasan, a mi pedig az istenség magasztos fogalmával alig fér meg. Még nagyobb hiba az, hogy míg az isten tenor hangon szólal meg, Adám, tehát isten teremtménye, mély basszusban beszél.

Legtöbb gondot az énekkarokra fordított, észlelhetni ezt különösen a gazdag s a mellett dallamos polyphoniában éppen a karokban. A zenekar kísérete mindig érdekes és sok helyen egészen önállóan lép fel. A magánrészek majdnem mind recitativok, a mi kissé egyhangú benyomást tesz a hallgatóra.

Leghosszabb az első szakasz, mely tizenegy számot tartalmaz, melyek közül különösen kiemelkedik az 5-ik szám kettős kara, mely az égieknek a lázadó szellemek elleni harcát festi igen hatásosan: e kar kidolgozása mesteri technikát árul el; épp úgy a legyőzött lázadók kara és a szakasz utolsó száma, mely az égiek karával, mely dicsőhymnuszt zeng, nyer befejezést.

Legbecesebb és legintenzívebb része a második szakasz, mely a teremtés történetét tartalmazza. E szakasz ép úgy inventió, mint egyöntetűség tekintetében kimagaslik a többi közül. Különösen a növényvilág teremtését dicsőítő kar («Wie sich alles mit Knospen füllt»), mely igen praktikus hatású és nemcsak az oratoriumnak egyik gyöngye, hanem az egész zeneirodalomban páratlanul áll, sőt a hangszerelése is az instrumentáció minden raffinementjával van megcsinálva. Megemlíthető még e szakaszban, az égboltozat és a csillagok megalkotását dicsőítő két kar.

Érdekes e szakaszban azon mód is, melylyel Rubinstein a világosság előtörését ecseteli. Míg Haydn «Schöpfung» oratoriumában a világosság előtörését egy hatalmas rögtöni forte dur accorddal festi, addig Rubinstein azt egy halkán felhangzó dur-accordal lassan erősödve fejleszti ki, míg végre a rézfúvó hangszerek erős harsanása mellett megjelenik a nap. E felfogás rendkívüli eredetiségét és költőiséget nyilvánít.

A harmadik szakasz határozottan a legfárasztóbb és legmonotonabb része az oratoriumnak, az alvilági szellemek kariban sokkal több erő és kifejezés nyilvánul, mint az angyalok és mennyei karokban, melyek nem eléggé kontrasztiroznak hangulatban az előbbiekkal.

Bellovics karnagy igen helyesen járt el, midőn a harmadik szakaszt tetemesen megrövidíté, a miért úgy a szerző, mint a hallgatóság érdekében csak elismerést érdemel.

Attérve az előadásra, nyíltan kimondhatjuk, hogy az minden tekintetben sikerült. Nagy elismerés illeti Bellovics karnagyot és az egyet buzgó tagjait, kik nem kímélték időt és fáradságot, e mindezenre szép és nagyérdékű mű bemutatására. Az énekkarokat talán még sohasem hallottuk olyan szabatosan, olyan finom árnyalással énekelni, mint ez alkalommal. Különösen egy kart (Wie sich alles mit Knospen füllt) oly tisztán, oly finom izléssel adták elő, hogy zajosan követelték ismétlését, a mi pedig egy oratorium előadásánál nem igen fog előfordulni. A magánénekesek közül első sorban egy jeles műkedvelőt kell felmlítünk *Blau Izidor* urat, ki a tenorszólómat meglepően hajlékony, csengő hanggal énekelte, habár hangja nem iskolázott.

A Sátán és Adám szólóit *Szendrói Lajos* operánk egyik tagja hatásosan emelte érvényre. Sok igyekezettel énekeltek még *Kramer Riza* k. a., a ki az angyal szólóit, *Rothauer Teréz* (Mihály arkangyal), *Giergl Margit* (Gábor arkangyal), és *Seyler Leona* (Éva) kisasszonyok, s énekeikkel kiérdemelt tapsokat arattak.

E nagy mű előadásával méltóan fejezték be zenekedvelőink hangverseny évadunkat: és csak kívánatos volna, hogy jövőre újult erővel fogjanak hozzá derék karmesterük vezetésével, szép és nemes feladatukhoz.

BÁTOR SZIDOR.

ZENÉSZETI HÍREK.

A ZENEKEDVELŐK EGYLETE *Haydn* *Lajos* biboros-érsek, újonnan választott elnöke tiszteletére legközelebb hangversenyt rendez, melyben *Major I. Gyula*, fiatal zeneszerző, lapunk belmunkatársának két dala kerül először bemutatásra.

CIARLONE GIANNINA ÉS VIRGINIA hárfaművésznők április 20-én hangversenyt tartanak *Pulszkyné-Márkus Emilia* és *Suschny Róza* közreműködése mellett a vigadó kis termében a következő műsorral: 1. Oberthür. «Fischerlied.» Charakteristik *Ciarlone Giannina* k. a. 2. Weber. Ábránd a «Büvös vadász» című operából *Ciarlone Virginia* k. a. 3. a) Schubert. «Du bist die Ruh» b) Volkmann. «Die Nachtigal» *Suschny Róza* k. a. 4. Petrella-Jone. Kettős hárfá és zongorára *Ciarlone Giannina* és *Virginia* k. a. 5. Szavaltat. *Pulszkyné-Márkus Emilia* úrnő. 6. Godefroid. «Vélczei karnevál», bravour-változatok *Ciarlone Virginia* k. a. Weber. Agathe nagy áriája a «Büvös vadász»-ból *Suschny Róza* k. a. 8. «Scott.» Kettős «Nabucodonosor» című operából, hárfára és zongorára *Ciarlone Giannina* és *Virginia* k. a.

DENISE.

(Színmű öt felvonásban. Irta ifj. Dumas Sándor. Először adatott f. hó 17-én a nemzeti színházban.)

NEM egy drámai cselekvény koncepciója lebegett Dumas előtt, mikor «Denise» megírásához kezdett; egy tétele volt csak, mint van a matematikusnak vagy a mese írónak,

melynek igazságát kell föltüntetnie és a melyre azután nyugodt szívvel mondhatta: megvan — quod demonstrandum est. — Nem is kereshető Deniseben egyéb, mint helyessége a procedurának, a mely végeredményül annak a tételnek, bizonyítgassa igazságát, a melyet ez alkalommal Dumas a színpadról kívánt hirdetni a világnak.

Mi is ez a tétel? «A bukott nő rehabilitálható».

Tehát társadalmi a kérdés és kényesebb mint bármelyike azoknak, melyeket színműírók valaha fölvetni merészeltek. Mert nem szokatlan, maga Dumas is nem egyszer próbálkozott már, társadalmi kérdéssről pro vagy kontra a színpadról szólani; de bizonyára merész egy tétel mellett, oly módon harcolni, mint azt Dumas teszi Deniseben. Valósággal prókátorrá lesz, kinek csak a cél lebeg szeméi előtt és a módot meg az eszközöket a szerint mérlegeli, és a szerint válogatja, a mint céljához közelebb tudják segíteni. Pedig mi a színpadot nem óhajtjuk törvényszéki teremmé alakítani s még kevésbé engedhetjük meg, hogy párbeszédbe szőtt vezérczikkek vagy társadalmi értekezések visszahangozzanak róla. Elfogadjuk ugyan, sőt szeretjük is hallani, ha a társadalmi színművek egyes alakjai, jellemök határai között, bírálat alá veszik azt a világot, melyben élnek és a mely esetleg lehet azonos a miénkkel; de a költészet elemi törvényei értelmében kell visszautasítanunk azt, hogy egy a színpadra vitt költői mű ne legyen más, mint egy matematikai bizonyítgatás láncolata és csak annyiban szolgálja a költészetet, a mennyiben a bizonyítgatás szűk medre azt megengedi.

Dumas genialitását dobja a túlhágas egyensúlyozására mérlegbe, igaz ugyan, hogy genialitása sokban menti merészéget és bátran állhatna szemben minden kritikával, mondván: «Lám, mégis szép az a mit megírtam!...» csak azt feledni ki belőle önhittsége, a mit feledni óhajt, hogy nem drámai szépségek azok, a melyek Deniseben grassálnak.

A két felvonásos expozíció, az alakok szenvedélytelensége vagy jobban mondva szenvedélyök elmosódottsága, mely mindenkor csak annyit enged igaz érzelmeikből a színpadra, mint a mennyit a cél megenged; a drámai kibonyolításnak oly ingatag alapú gátja, mint Denise becsületességének kutatása; maga a befejezés, mind olyan motívumok, melyek tetszenek és kiküzdik ugyan hatásukat, de nem drámaiak. Hiányzik erre belőlök az erő; hiányzik a gyorsaság és a mi a fő a cselekvény.

Deniseben nagyon kevés az, a mi most történik. A mese, a mult története nagy és az tölt meg négy felvonást; a tulajdonképeni cselekvény csak két felvonásra terjed. Az, hogy De Thaurénné elkápráztatta fia barátját Bardannes André grófot és kaczérsága által olyan viszonyban élt egy gyerek emberrel, a melynek folytán hatást gyakorolhat rá mindig és szabad bemenetelt nyer hűgához Márthához a kolostorba, sőt fölkeresi falusi magányában, hol ez visszavonultan él boldogan a Brissot család gondozása mellett, már mint a múltban történt; a jelen eseményei csak ott kezdődnek, hogy André megszereti

Brissot leányát, Denise-t, Mártha pedig szerelmes a csapodár Fernandba, De Thauzettené fiába. E kettős szerelem tölti be a jelent és ez sokkal kevésbé bonyolódottabb, semhogy drámai érdeket tudna költeni maga iránt. És nem is itt kulminál a darab csomója. André bizonytalansága Denise jelleme fölött okozza azt, hogy e kettős szerelmi viszony *látszólagos* drámai összeütközésbe jöjjen. Mert valójában még ez az összecsomósodás sem olyan, mint a minő alapja lehetne a drámának; Fernand és Mártha viszonya könnyen nyerhetne megoldást; André bizonytalansága könnyen kielégítést, ha amaz nyiltabban lép föl, mert a mit Fernand Denise becsületességéről mondott esküjével elrt, bizonyára elérte volna másról adott ígéretével is, André pedig tájékozódást hamarosan nyerhet, ha egyenesen Denisehez fordul. No természetesen, hogy ez esetben Denise nemeslelkűségének nem adhatja tanújelét és nem fődözheti föl titkát, a mely következményeivel együtt az egyetlen drámai motívum a darabban. E fölfödözés és a titok nyitjára lángra lobbanó apai hang képezi a darab összes cselekvényének alapját; a mi e miatt történik, az a mű egész akciója.

És mégis mennyi élet, mennyi elevenesség mindenütt. Sehol egy cseppnyi pihe-nés; sehol egy szemernyi vontatottság. A nagy expositio csak a várakozás miatt fárasztó, de nem pihenteti a figyelmet. Minden mozdulat érdekes; minden lépés elevenség. Mint a saloni élet, melyben szökkel végzik a cselekvést, úgy hat itt reánk minden. És a szók, azok mesteriek! Itt minden a kifejezésben és abban a gondolatban él, melyet a kifejezések sokszor csak sejtetnek. Minő dialog az, melyet Thouvenin és André szönek!... minő rajz, melyben André szerelmét festi és mennyire magasztos az a monolog, melylyel Denise élete történetét beszéli el!... A gondolatok gyöngyei füződnek bennök egy sorba és a szív affekcióiban majdnem pótlását érezzük annak, hogy itt még is csak beszélnek és nem cselekszenek.

Pedig nekünk a színpadon cselekvés kell: ennek hiját nem pótolja sem a legszebb dialog, sem a mesteri fogások özöne. Élvezettel gyönyörködünk ezekben is, de amazt nem nélkülözhetjük.

És a minő hiányos a cselekmény, ép oly üresek legtöbbször alakjai. A szenvedély nem tud bennök gyökeret verni, olyanok, mint a keztyűs emberek, kik idegenkednek a nehéz munkától. E mellett hiányzik belőlök a határozott jellemvonás, mely ilyenre vagy olyanná kvalifikálja őket; lelki erejük, mintha elvesz-nék a bon-ton rideg szabályai között. Sok bennök a saloni finomság a drámai erő rovására. Így André majdnem határozatlanságának és a nyilt fellépéstől való tartózkodásnak tulajdoníthatja mind azt, a mi sorsára keserű. És ez neki nem jellemvonása; ő nyilt, egyenes, lovagias és bátor férfiú és az egyéneket megkerülni csak a cselekmény érdekében kell. Az ő jellemének nem szabad engedni, hogy kételkedjék Denise becsületességében és még kevésbé szabad e kételynek ép Thauzettené egy megszóló nyilatkozatára fölbredni. Hisz ő ismeri ezt az asszonyt,

sőt mint tapasztalt és szerelméből kiábrándult férfi azt is tudja, hogy nem minden szavát lehet komolyan venni; ő maga reflektál erre tréfásan, mikor főleg szól Denise becsületéről, lelkében othellói szenvedélyvel kél föl a szerelmes féltékenysége és bizonytalansága.

Azután maga a keresés, melylyel e bizonytalanság eloszlatása után jár André, nem kevésbé ellenkező jellemével, mint annak a gondolatnak megszülemése, hogy Denise-nek valószínűleg volt már kedvese.... Mellékesen óhajtuk itt csak megjegyezni, hogy mint igen sok tétel, melyet a Deniseben hirdetnek, úgy maga az a gondolat, hogy hátha Denise már szeretett és ez a szerelem nem lehet kevésbé kifogás alá eső az ágyas szerelménél, nagyon is erőszakosan van oda czipelve. Mert engedjük meg, hogy az a gondolat, miszerint Denise-nek titka van, azért ébredhetett fel könnyen Andrében, mert úgy volt meggyőződve, hogy Denise nagyon zárkózott, komoly: gyakorta sóhajt és álmélkodik. Valóban mind olyan mozzanatok, melyek könnyen ébreszthetik azt a gondolatot, hogy az illetőnek titka van és hozzá téve azt, hogy André egy komoly férfiú reflexiv erejével szeretete titkon Denise-t és a titkos szerelmek révedező tekintetével kutatta e leány szívét, nem csodáljuk, hogy André titkot keres Denise szívében. De mért keres ilyen titkot? Hát tisztességes szülők gyermekének, ha százszor is csak órák adásából és ének tanításból él is, csak olyan titka lehet, melynek egy ringó bölcso a zára?... Ez a föltevés, ha nem is lovagiatlan, bizonyára oly mértékben galád és könnyelmű, hogy az André szívében bajosan ébredhetett. Nem is ébredt: Dumas vitte bele, mert e nélkül nem tudott volna mesét teremteni.

Andrénál már sokkal tökéletesebb alak Denise, Brissot mellett ő az egyetlen, a kinek jelleme drámai erővel és logikai határozottsággal fejlődik egészzé. Nyilt, őszinte, igaz; e mellet főnséges és becsét sohasem kell idegen vagy mesterséges eszközökkel elérnie. Föllépése Andréval szemben, mikor hűga iránt tanúsítandó magaviseletre figyelmezteti, nem kevésbé bővelkedik erőben és határozottságban, mint nagy titkának bevallása. És ezt a bevallást is értjük egészen; szinte látjuk az erőket, melyek felpattantják a várat, hová a titok rejte van. És a mily természetesen mind az, a mit e nő a jelenben tesz, ép oly megfogható előtünk mindaz, a mi vele a multban történt; a titok bevallásában semmi visszatartó nincs, de az ártatlanság tudata és az önvád sem élénke annyira, hogy bizarrá váljanak. Egyetlen-egy lépését, az utolsót, melyet a függöny utolsó legördülése előtt tesz, hiszszük mi csupán helytelennek, és tartjuk olyannak, melytől Denise-t jó ízlése és korrekt ítélő-hetsége, melyet a szerelem sehol sem bont meg, bizonyára megment és a mitől csak Dumas nem tudta megóvni önmagát.

E kirívóan helytelen vonást mi abban találjuk, hogy midőn a szenvedélyek lecsillapodása és nem épen drámába illő végzettszerű elcsendesedése után Denise a kolostorba készül Mártával és André így kiált föl: «Denise! — ez lehetetlen!»

— ő visszafordul és André karjába rohan. És itt nemcsak azt láttuk hogy miként cselekedett Denise önmaga ellenére, de azt is, hogy miként erőszakolja egy drámai mesére Dumas erőnek erejével tételét: — «a bukott nő rehabilitálható!» Mi azok után, a mit a darabban láttunk, ez *egyszer* elhiszszük neki, sőt megengedjük azt is, hogy ha a bukott nők olyanok volnának, mint a minő Denise, azokkal kevesebb erőfeszítést szükségelnénk e tétel bebizonyítására, mint a mennyivel Dumas meggyőzni kíván bennünket; de ott már önkénytelen is felébred bennünk a tiltakozás, a hol arról van szó: szükséges volt-e, hogy Denise teljes rehabilitációja ott folyjon le szemünk előtt?...

Nem volt szükséges, de határozottan sértő társadalmi elveinkre é szükségtelen a drámai megoldáshoz. Hiába, mi úgy vagyunk és úgy leszünk mindenkor meggyőződve és a tisztességtudás, melyet a költői kép (ha már nem is mondjuk, hogy a társadalmi lehetőség) megkíván, úgy parancsolja mindig, hogy a bukott nőket ne sorozzuk a tisztességesekkel egy sorba, vagy ha már a Denise-féléket ki is vesszük, nem állíthatjuk fel semmi esetre sem a tételt általánosságban. De ha már megengedtünk mindent és a költői igazságszolgáltatás helyes mérlegén odaítéljük a rehabilitáció varázsvesszejét a Denise-féle nőknek is, nem szabad azt annyira demonstrative tennünk, mint teszi Dumas. Minek Denise balsorsát, melyben ő ha nem is bűnös, mégis csak tévedt, a felmagasztosítás fátyolába takarni?... Nem elég, ha mi megbocsátunk és hallgatagon megtűrjük az ilyen nők boldogságát?... Mi lesz a társadalomból, ha mi a színpadon olyan tételek elfogadhatóságát hirdetjük, melyek in ultima analysi a szemérem elfajzásával volnának egy értelműek?... És az, hogy mi ott Denise-t egy férfiú karjaiban látjuk, több annál, mint a mit nemcsak a társadalmi szemérem, de a költészet szigorú erkölcs-tana is megenged.

De nem bocsátkozhatunk Dumas-val társadalmi vitatkozásokba. Mi csak a költői művet és a drámát bonczolhatjuk és annak dicséretére legyen mondva, hogy minden szerkezeti és minden alkotási hibája dacára is olyan mesteriesen van megalkotva; annyi benne a költői szép, oly sokféle jelenik meg a társadalmi nézetek liberalis és egészséges világa, hogy Denise-t csak élvezni lehet és szinte fáj megbírálni.

Az előadás kiválóan distinguált és egyike volt azon jeleseknek, melyekben a nemzeti színház művészei a salon drámákat sok művészi erővel és elbájoló finomsággal szokták bemutatni. Az egész előadáson, mintha annak a kényes tárgynak, melyet csak egy Dumasnak lehetett színre hozni, dumasi szellem lebegett volna: minden szereplőnél a hangnak és szaválásnak könnyedsége, majdnem félig suttagó társalgási hangja volt a túlnyomó. Még *Lendvainé* asszony is, ki gyakorta nagyon is bizarrul alakít, Thauzettené szerepében ügyesen tartózkodó volt és ha fel tudta volna tüntetni alakjában azt is, a mit a kaczer Thauzettenéről csak elbeszélni hallunk, alakítása, a mely ép kivetni valót úgy sem engedett, méltóbban sorakoznék

azokhoz, a melyekben Denise premiéréjén oly bőven gyönyörködhattunk. Itt kell főlemlitenünk *Szacsvainé* Pontferandját is, a melyben nagyon kevés volt a sarkastikus is és még kevesebb a nemesi elfogultság; annak az éle hiányzott ez szelentelen pöffeszkedése vált. *Felekiné* (Brissonné) kiváló nemességgel játszta az elgyöttrött anyát és a harmadik felvonás tapsviharában méltán osztozott leányával — Deniseel. Denise *Helvey Laura* játszta és méltán vált ünnepeltjévé a premiérének. Jeles értelmezéssel fogta föl jellemét és kifogástalan művészettel alakította. Nemes, érdemét elismertető, de még sem pedáns volt első föllépése; öntudatos és határozott minden mozdulata; kiszámított és mégsem rideg magatartása abban a kényes helyzetben, melyet mint nevelőnő Bardannes gróf házában elfoglalt. Nagy jelenete a harmadik felvonásban, midőn a fájdalmas visszaemlékezéstől suttogássá gyötört hangján beszélte e bukása történetét és kis gyermeke halálát, sok könyvet csalt ki a nézők szeméből. Szavait a fájdalom és a szemérem fátyolozta és elérte azt, a mit nem mindenkor szokott, hogy igazán szívhez szölt. *Bercsényi* (Thouvenin) sokszor élvezett házi barátjaiból mutatott be egyes jeles alakításban. *Nagy Imre* (Bardannes) nemes magatartással játszta a szerelmes grófot és a második felvonásban, mikor érzelmeit akarja barátja előtt distinguálni, nyílt jelenetben is tapsra ragadott. *Brisson Újházi* játszta és sikerét följé helyezheti minden babérjának; nemes magatartása és a harmadik felvonás nagy jelenete, mikor még a némává fagyasztó apai fájdalom sem tépeti szét helyzetét kényszerítő lánczaikat, remek volt. Az est sikerében méltán osztozott még *Náday* (Fernand) és *P. Márkus Emilia*, ki Mártha naiv durcuzását és a zárdai légkörben önfajosságát érelet önállóságot sok szeretetremé tősséggel játszotta.

DR. BERÉNYI PÁL.

SZÍNHÁZI HÍREK.

== VÁRSZÍNHÁZ. Polgári Kálmán «Egyeszeri bank» című népszínműve volt a várszínház múlt heti újdonsága. Némely jelenetet leszámítva, a darab teljesen használhatatlan színpadi terméknek bizonyult, melynek elnyűtt, szegényes meséje, túlságosan elhasznált alakjai és végtele-nül naiv koncepcziója csak három kiero-szakolt előadást számíthatott élettartam-nak. Az iparos ember nagyra látása, megcsalattatása, bűnhődése, megtérése és meggyógyulása oly régi téma, mely csak új és mulattató alakban és nagy ügyességgel kockáztatható meg darab-motivumként. A kezdő ember vajudása határozatlan tétovázó, minden pillanatban új nehézségekre ütköző cselekményveze-tése, melyben semmi fokozás, semmi fej-lesztés nemcsak rossz darabot, hanem végtelen unalmas jeleneteket erőszakolt a közönségre. A komikumot az a cikornyás körmönfont beszéd képviselte, melyen a szücsmester, a darab hőse beszélt az első felvonásban, s melyet a csiz-madia potenciálva átvesz és vele végig untat a befejezésig. A két szédelő ipar-lovag fanyar resignációja a bűnhődés

pillanatában sem hatott éppen a gondo-iat régiségénél, valamint az akasztófa-humor kétséges értékénél fogva. Egy tisztességben megőszült szücsmestert egy alapítandó bank pénztárosává teszi két szédelő. Az alakuló gyűlésen a jámbor mesterember elkapatva a szédelő bók-jai által, majdnem egész vagyonát rész-vénynek jegyzésére fordítja, mit a szédelő elnök elzsebel, ki azonfelül még az új pénztáros leányát is megkéri. Ez azon-ban az első legény, Lajost szereti, ki leálczazza a csalókat és elveszi a leányt. Ez az egész mese, melynek cselekvő alakjai folyton kisebb-nagyobb lélektani botlásokat követnek el. El-eltérnek a megkezdett iránytól, hogy ismét vissza-térjenek és ismét ellentmondjanak önma-guknak. — E szerencsétlen sorsú darab szolgált bemutatónál *Ellinger Ilona* kisasz-szonynak, kinek debutje teljesen meg-egyezett a darabéval. Hangról nem lehet szó az új népszínműnekesnőnél, az ének-lés titkaiból még a legkezdetleesebb fogalmakat sem bírja. Játéka ugyan sok gy.korlatra mutat, de affektált beszéde és selypítése, az öltözésben tanúsított rikító ízléshiány eklatáns mellőzést hozott be neki a közönség részéről. Szerepeiket kellően aknázták ki Makó és Rónaszéki, kikhez Szirmai és Benedek a két ipar-lovag szerepében sok ügyességgel és kifogástalan eleganciával járultak, mint a kik némi életet kölcsönöztek a halva született népszínműnek.

== NÉMET SZÍNHÁZ. Az «An der Wien» színház tagjai Ziemaiert Adolfiné asszony közreműködésével, e héten tartották be-vonulásukat a helybeli német színházban, előadva *Audran* egyik régibb operettjét: «*Gillette de Narbonne*»-t, mely operett pár év előtt a népszínházban «Gyürü» név alatt adatott és ott szerencsésen megbu-kott, a mi talán nem a legjobb előadás-nak róható fel. Bécsben az operette nem rég meglehetősen sikert aratott, ép úgy, mint most a német színházban, a mi első sorban a jó előadásnak a különösen Ziemaiert asszony kitűnő játékanak volt tulajdonítható. Ziemaiert asszony, ki a czímszerepet énekelte, kedves színpadi jelenség, hangja nem nagy, de igen kel-lemes és művésziessen tud vele banni. De nem is a hangjával, hanem valódi művészi játékaival tudta közönségünket, valamint a bécsieket is meghódítani, a mi pedig sokat akar mondani, ha meg-gondoljuk, hogy Ziemaiert asszony a né-met nyelvet jóformán törli, miután len-gyel születésű és nem rég lett német énekesnő. Dalait sok tüzellel és vervevel adta elő, az első felvonásbeli utolsó je-lenetét pedig, midőn férje elhagyja, va-lóban nagy virtuozitással játszotta. *Streitmann* és *Hartmann* kisasszonyok ke-vésbé tetszetek. *Streitmann* kisasszony-nak ugyan még van egy kis hangja, de annál kevésbé az utóbbi kisasszonynak, a ki csakis szép termetével tudta közön-ségünk figyelmét magára vonni. Annál nagyobb sikert arattak *Joseph* és «*Blasel*» urak, előbbi szép hangjával, utóbbi pe-dig egészséges, természetes komikumával *Joseph* friss hanggal énekel és mind-végig élénk jó kedvvel játszott; dalainak legnagyobb részét többször meg kellett ismételnie s a próza szerencsés értékesi-tésével gyorsan hódított magának tap-

sot és kitüntetést. *Blasel* úr már régi is-merőse és kedvence közönségünknek és ez alkalommal is termézetes komiku-mával, melyben nincs semmi tolakodás, tudta a jelenlévőket igazán megnevet-tetni. Az összjáték és az operette kiállí-tása gondos betanításra és jó rendezésre mutatott.

»A MŰVÉSZETEK TÖRTÉNETE A LEGRÉGIBB IDŐKTŐL NAPJAINKIG.«

Írta: *Pasteiner Gyula*. (Budapest, Franklin-Társulat 1885. 763 lap, 352 ábra. Ára 6 forint.)

NÉHEZ volna eldönteni, hogy az em-beri méltóság érzése hatalmasabb lenne-e az által, ha a tudományos kutatás áthidalná az ember és állat, e két rokon mikrokosmos közt tátongó mérhetetlen űrt — vagy pedig csökkenne amaz eddig még titkos erők megismerése által, a melyek lehetővé teszik, hogy bennünk ne csak az állati szervezetben ismétlődő funkciók menjenek végbe, hanem egy egészen más világ is éljen — az eszmék világa; de az kétségtelen, hogy az em-beri lélek annál magasatosabbnak érzi hivatását és annál inkább hajlandó kicsi-nyelni az anyagi világ jelenségeit, minél jobban érzi a szellem nagyságát. Az em-beri lélek, s pedig műveltségi fokával egyenes arányban, eszmék uralma alatt áll, s tagadhatlan, hogy a nagy tömeg nem képes a tudás gyönyörére, s ritkán bír fölemelkedni az erkölcsiségnek valamely közepes magaslatára is — de a szép iránt mindig fogékony volt, ha évezredek leforgása alatt nemzedékenként sőt egyé-nenként mást és mást érzett is szépnek. Az első ember nem hagyta hosszúra nőtt haját szabadon lebegni, mint sórényét az oroszlán, hanem egybefon a szálait, mert így szépnek tartotta; ime a teremő erő-nek (vagy talán még csak az utánzás vágyának) első nyilatkozata, s ime az egyik ősmesterségnek, a szövésnek, első kezdete! tehát a szépnek vágya és meg-alkotása már a hasznosnak fölismérésére és elkészítésére is befolyással volt, ter-mékenyítő áldásos befolyással, a mit na-gyobb téren több példával igazolhatnánk. Tény, hogy a szép iránt mindig és mindenütt nagy volt az ember fogékony-sága; s a ki a szépnek ezt az általános uralmát leírja, kezdetétől a legújabb időkig: az nemcsak az ízlésnek, hanem az emberi szellem egész fejlődésének történetét írja meg. Nagy történetírók sohasem tartották fölöslegesnek, hogy az általok tárgyalt népnek és kornak művészetéről is szól-janak.

A műtörténelem irodalma tehát koránt-sem százéves (sokan csak *Winkelmann* óta tartják létezőnek): az athosi hegyi zárdá antik kézíratai épp így ide sorol-andók, mint akár az egyiptomi papyrusok egyes részletei. Igaz, hogy a valódi mű-történelem, mint komoly tudomány, csak akkor születhetett meg, mikor munkásai-nak sok tapasztalat, éles műérzék, lélek-tani tanulmány és bő tárgyismeret állott rendelkezésükre; de e tulajdonságok néme-lyike évszázadokkal ezelőtt is megvolt

minden nemzetnek néhány fiában, s így jöttek létre az igaz műtörténetnek első töredékes darabjai — a mint hogy nem is képzelhetnők a műremekekben dúskálódó Görög- vagy Olaszhoz művészetek irodalma nélkül. Csak Magyarország volt kivétel soká: a művészetnek még gyakorlata is meglehetősen mostoha földre talált nálunk — hogyan várhatnánk elméleti termelést? Ha jól emlékszünk, 1820. körül jelent meg az első ilyen mű magyar könyv: művészek névtára, némi életrajzi adatokkal, láthatólag németből fordítva; s ha az Olaszországban felburjánzott archaeologia nem hódított volna tért nálunk is, s ha a valahára megszilárdult magyar képzőművészeti társulat nem iparkodnék magáról életelt adni: azt kellene mondanunk, hogy a művészeteket hazánban nem ismerik, mert a vidéken alig van építészeti vagy szobrászati remekmű, a fővárosból pedig az illet nem lehet körútra vinni, sőt maga a főváros művelt közönsége is, az t. i., a mely valóban érdeklődik a művészetek iránt és szomját nem bírja csupán Henzelmann műveivel csillapítani: kénytelen volt eddig idegen nyelvű munkákból okulni.

Az első magyar műtörténet, dr. Pasteriner egyetemi tanár könyve, van hivatalos arra, hogy betöltse azt az óriási hézagot, a mely a magyar műveltség kellő közepén oly régen váratott magára. Őszinte örömmel ismerjük el, hogy e hívatásának a mű meg is felel. Terjedelménél fogva elég széles a kerete, hogy mindent magában foglaljon, a mi lényeges tudnivaló, a nélkül, hogy akár jelentéktelen dolgoknál időznék, akár bőbeszédűségbe esnék. Eleve kimondjuk, hogy a még fiatal szerző nehéz tárgyának színvonalára emelkedett; ez nagy dicséret, de épen nem túlzó, ha meggondoljuk, hogy anyagát és itéleteit Pasteriner nemcsak a legjobbakkal elismert tudományos munkák tárházából kölcsönözte, hanem latba vetette egyszersmind négy esztendei tanulmányát, a mely idő alatt u. i. (talán Spanyol-, Dán- és Oroszország kivételével) az egész művelt Európát beutazta, s gondosan kiválogatván, hogy mit tegyen vizsgálódása tárgyává: kellő előképzettséggel fölfegyverkezve, nemesítette ízlését és tanulmányozta a remek hasonlóságát és különbségét. Tehát személyes tapasztalat és elméleti ismeretek, a mások itélete és a közvetlen hatás: ezek a tényezők hozták létre Pasteriner könyvének helyes közepszerét.

A könyv három nagy részre van osztva: az építés, a szobrászat és a képzés történetét foglalva magában. A szerző ugyanis csak e három számára akarja lefoglalni a «művészet» nevet, miután a költészetet, zenét, színészetet úgyis rendszeren a maguk külön nevén szokták említeni. Részünkről helyesebbnek tartjuk Pasterinernek egy régebbi újítását, hogy t. i. az értelmetlen, barbár «képzőművészetek» szó helyett «rajzoló művészeteket» használjunk, miután mind az építés, mind a képzés a rajzot használják alapul és a vonal az ő főelemük, épp úgy, mint a festés.

A mű hármass felosztására különben még két megjegyzésünk van: egyik az, hogy az építés és a szobrászat külön-

külön 200 lapot foglal el, a festészetnek ellenben 300-at szentel a szerző; s ez jól van így, mert míg egy részről sokkal ritkább eset egy új épület létrejötte, s a szobor készítés nagy technikai akadályokba ütközik, a melyeknek legyőzésére nem mindenki vállalkozik — s így a művészetek köréből a műtörténet sokkal kevesebb tárgyra hivatkozhatik: másrészt a képzés sokkal több tárgyat karolhat fel, mint a két előbbi művészet, s technikájának könnyebbségét nem is számítván, már azért is mutathat fel oly roppant számú és változatosságú alkotást, mert az egyéni felfogásnak a rajzoló művészetek közt a legtágabb tért nyitja; szükség tehát, hogy az egymástól különböző sok mesterrel egyenként foglalkozzék a művészetek történet-írója. Másik megjegyzésünk határozott dicsére: a könyv beosztását illetőleg, a tárgy szempontjából: szerző ugyanis a sok hirrekapott műtörténetírók helytelen példáját elvetve, nem korszakok keretében egymással összekeverve, zavarosan tárgyalja a művészet külön ágait: hanem mindegyik művészetet külön adja elő, a maga egészében s e saját területén belül osztja az illető művészetfajt korszakaira, s e korszakon belül mutat az egyes művészekre, — mi sokkal észszerűbb eljárás, mintsem a Lübke-féle, mely utóbbinak körmönfönt rendszerében hatfelé kell keresgelnünk, hogy némi képet nyerjünk egy-egy művész munkásságának jelleméről.

Az utóbbi szavakban kifejezett célját Pasteriner tökéletesen elérte. Olyan korszakban élünk, a mikor a művészet minden ága két pártot mutathat fel, egymással elkeseredett harcban: egyik az abszolút szépet, a másik az abszolút jellemzőt hangoztatja vezérelve; ha még a művészet is annyira megfedekezik magáról, hogy a tiszta szépet háttérbe szorítja a jellemzőt végett: mit kívánhatnánk a tudománytól egyebet, mint jellemzést? A művészetek történetének is kell, hogy ez erős oldala legyen: s valóban Pasteriner könyvéről elmondhatjuk, hogy betölti feadatát: mindenütt *találhatóan jellemző*. Hasonlítsuk csak össze a megfelelő részeket: mit mond pl. a renaissance építésről a csúcsvívessel szemben s a renaissance szobrászatról a csúcsvívessel szemben, vegyük még hozzá a renaissance képzésről szóló bevezetést — a feladatát többféle úton ugyanazon eredménnyel megfettett matematikus gyönyörével fogjuk látni a feltüntetett különbségek egyezését s kiolvassuk csak eme részekből is, hogy a szerző biztos, tiszta tudást, éles itéletet, szabatos jellemzést tett le a könyvébe. Nagy előnye a világos előadás: ellentétben a Lübke-iskola untalan ismétlődő s azért nem is eléggé jellemző szóvirágaival és kitérő filozófálásával; reméljük, hogy a magyar közönség csak azért is megkedveli a különben már szépen elterjedt könyvet. S a minek legjobban örülhetünk: ez a mű, noha szakmájában magyar nyelven úttörő munka: *minden ízében magyar*. Negyven lapnyi tárgy- és névmulatójában minden magyar dologra találhatunk, a mi művészeti tekintetben számot tesz; még a külföldiek ismertetése alkalmából is Magyarország a szerző első gondolata:

mily ügyesen szövi be pl. az Esterházy-képtár ismertetését a hollandi képzés jellemzésébe! S a művészeti terminológiát is mennyi magyar szóval gazdagította! Tudja, hogy «építészet», «festészet» hibás, elhamarkodva készített szók: az egyszerűbb és helyes «építés», «képzés» nevet adja helyettük a két művészetnek; vajúpárkány, szalagdisz, boltcikkely, pálha, hereiv, heveder, gerincz, mellégerincz, gerinczháló, boltsüveg, csillagbolt, ablakszár, oromfal stb. stb. — java részben a derék szerző magyarításai; a «styl» (görög eredetű) szót az egész könyvben hiába keressük: legfőkébb az «ízlés» szóval látjuk helyettesítve, hiányát pedig sehol sem érezzük.

Ez a munka tehát magát dicséri, nem szorul «reklámra», a mely különben sem való komoly cikkbe; részünkről a legjobb forrásból tudjuk, hogy Pasteriner könyvének becsét a közönség felismerte és siet vele betölteni műveltségének fontosabb említett hézagát, a nélkül, hogy a magyar hírlapok, egynek kivételével, ismertetésbe bocsátkoztak volna. Biztosítjuk a magyar sajtót, hogy pusztán megjelenését hirdetve, nagy méltatlanságot követtek el a könyvön, de a közönségen is, mely joggal megvárja, hogy avatott tollak tájékozzák oly igazi néven, *eseménynyel* szemben, minő az első magyar műtörténet megjelenése. A szerző ugyan elégtételt nyert már a művelt közönségtől, mely tömegesen veszi a becses könyvet, mi azonban bátorságot veszünk magunknak arra, hogy az egyetlen eddig megjelent kritikának megsebezhető állításai közül néhányat valódi értékőkre szállítsunk le. Dr. Szendrey János fiatal archaeologusunk u. i. a «Pesti Napló» illető februári számában határozottan téved, midőn Lübke műtörténetét és Söring festéstörténelmét P. forrásainak állítja; az ábrák azonossága épp úgy nem bizonyít mellette, mint a magyar verstanok plagiumának vádjá mellett pl. az, hogy a hexameternél mindegyikben ott a «Hösvértől pirosult gyasztér...» Lübke pedig, «a világhírű angol régész», a kritizáló archaeologus úr ellen és P. mellett bizonyít a «Történelem előtti idők» I. köt. 156—158. lapján, a bronzkori sírok koporsóit illetőleg. Amerika ősművészeti emlékeit pedig minek tárgyalni, ha oly egészen hasonló a kelet-ázsiaiakhoz, s magasabb és másnemű fejlődést nem mutatnak? A mit pedig dr. Szendrey állít, hogy «a mit szerző... stilokról, iskolákról és mesterekről elmond: a legtöbb kézikönyvben feltelálható», — egészen fölösleges módon bizonyítja P. hitelességét.

A mire legnagyobb szükség van, azt dr. Pasteriner könyve teljesen elérte: «Bene distinguit, — bene docet».

KERESZTY ISTVÁN.

Szerkesztői üzenetek.

Y-b. Késmárk. Kissé késő erről szólni. Sch. úr bizonyosan elvi állásponton volt a királydal elbírálásánál, de hogy Liszt védelmére zeneképzettségi nullák kelnek hangzatos enuncziációban, valóban neveltséges. El is hangzott az minden nyom nélkül. *A. Budapest.* Figyelmeztetését köszönettel vesszük, de már csak megmaradunk a régénél, mely véleményünk szerint helyes.

Pallas részvénytársaság nyomdája.

ELSŐ HAZAI ZONGORAGYÁR.

Az országos m. kir. statisztikai hivatal kimutatásai szerint hazánkba évenként körülbelül másfél ezer zongora hozatik be Bécs és a külföld többi hangszertermelő piacairól.

Ezen zongorák ára fejében évenként körülbelül 600,000 forint vándorol ki az országból idegen ipartelepek gyámlatására és felvirágztatására.

A bécsi zongora-műipar nagyrészt a magyar pénznek köszöni virágzó állapotát s rohamos fejlődését több mint 200 kisebb-nagyobb gyáros nagyrészt hazánk szükségletének kielégítésére dolgozik.

S miért van ez így?

Mert hazánkban nem létezik jelenleg egyetlen nagyobb gyártelep, mely az óriási szükségletnek csekély arányban is meg tudna felelni.

Mióta a külföldön is hírnévre szert tett „Beregszászy Lajos“-féle jeles magyar zongoragyár beszüntette működését s érdeműs megalapítója visszavonult a magánéletbe, a magyar zongora-műipar továbbfejlődése is megakadt, úgy hogy jelenleg alig 30—40 drb. zongora készül tényleg hazánkban.

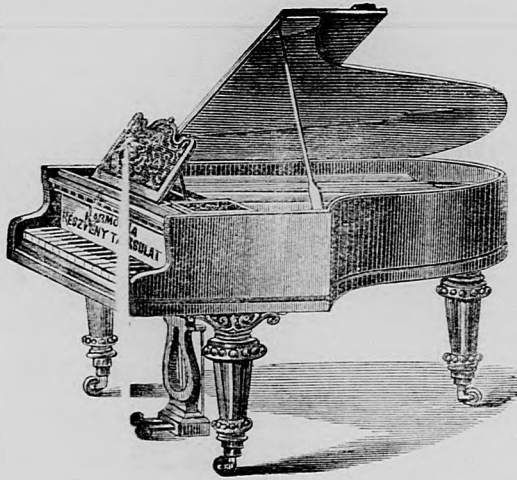
A magyar ipar már nagyrészt felszabadult a külföld nyomasztó befolyása alól s csak egy némelyik ága tengődik még az idegen sorvasztó behatás mellett, ezek közé tartozik a zongora műipar is.

Ezen bajon vélt segíthetni a „Harmonia“ magyar zeneművészek részvénytársulata“ midőn 60,000 frtnyi tőkével az „ELSŐ HAZAI ZONGORAGYÁRT“ megalapítja, mely működését 1884. évi ápril havában megkezdette.

„Az első hazai zongoragyár“ Budapesten Huszár-tucza 7. szám alatt fekvő külön e célra berendezett nagyszerű gyárhelyiségekben készíti zongoráit, melyek orsz. nevű szakteknitelyeink bírálata szerint a bécsi zongorákkal teljesen versenyképesek.

A társulat igazgatósága pénzt és fáradságot nem kimélve a legnevesebb gyárakból első rangú munkaerőt szerződtetett, mely szakavatott vezetés alatt évenként 300—400 drb. zongorát képes előállítani.

A gyártmányokra a legjobb minőségű, tartós, kifogástalan anyag fordítatik s a zongorákért teljes garancia vállalatik.

Szalon stutz-zongora

Hogy azonban ezen egyetlen nagyobb magyar műipar telep a konkurrenzia terén sikerrel kiállja a versenyt a bécsiekkel és külföldiekkel, — szükséges, hogy a hazafias magyar közönség pártfogásába vegye s akkor évenként százezrek fognak az országban maradni, sőt idővel a keletnek fekvő szomszéd államok is Budapestről hoztatván zongora-szükségletüket, százezrek fognak nemzetgazdasági nyereségkép hazánkba befolyjni.

A „Harmonia“ „Első hazai zongoragyár“ zongorái nem csak jobbak, tartósabbak mint a bécsi középarú zongorák, hanem aránylag olcsóbbak is.

A FÖNTEBBI RAJZ SZERINT KÉSZITTETNEK:

Fekete és barna szárnyzongorák (<i>Concert-Flügel</i>)	550 frttól 700 frtig.
„ „ stutz-zongorák (<i>Salon-Stutz</i>)	480 frttól 600 frtig.
„ „ legrövidebb mignon-zongorák 1 $\frac{1}{2}$ méter.	480 frttól 600 frtig.
Rövid zongorák olcsó kiállítással.	360 frttól 450 frtig.

Vidékről jövő megrendelések pontosan és lelkiismeretesen teljesítettek. Jätszott zongorák ujjakkal becsérletettek.

„Az első hazai zongoragyár“ mindennemű javításokra is be van rendezve. Jätszott zongorák újra huroztatnak, bőrtözetnek s teljesen használható karba helyeztetnek. Hosszú szárny-zongorák rövid stutz-zongorákká átalakíttatnak.

Az igazgatóság vidékről jövő kérdésekre felelettel s tanácsal szolgál — becsérelés esetén pedig ügynökét az illető helyre saját költségén elküldi.

A társulat zongoratermében azonkívül kaphatók iskola-harmoniumok és hangverseny-harmoniumok.

A „HARMONIA“ RÉSZVÉNYTÁRSULAT
IGAZGATÓSÁGA.

Szőnyegek
a
SAISONHOZ.

Salon, futó
és
asztali
szőnyegek,

A matrózhoz.

Szőnyegek
a
SAISONHOZ.

lópokróc
és
flanellpaplan
gyári raktár.

H. RIPPER
BUDAPESTEN

Kerepesi-ut 8. a Pannónia szálloda átellenében. Kerepesi udvar

Kivonat az árjegyzékemből:

Gyapjú futók méterenkint 25, 30, 40, 50 kr.	Flanell-paplan, prima . . . 5, 6, 7 frt
Manilla * . . . 60, 70, 80 kr.	Fűzött paplan, saját gyártmány . . . 2 frttől fölfele
Hollandi * . . . 90 kr., 1 frt.	Tengeritü-matraczok . . . 4, 50 frt
Papestery * . . . 1, 30 frt., 1, 80 frt.	Töltött szalmaszák egy nagy ágyhoz . . . 2, 50 frt
Agypokróczok . . . 85 kr., 1-2 frt és fölfele	Vasággyak sarnival, összerakható . . . 5 frt.
Jutefüggönyök 330 cmtr. hosszú draperiával . . . 2, 50 frt s fölfele	Nagy választék gyermekágyakban és gyermekosár-kocsikban.
Jute-garnitúrák 2 ágy és egy asztalterítő . . . 5, 6, 7 frt	

Vidéki megrendelések csak utánvéttel teljesíttetnek.

Árjegyzékek kívánatra ingyen és bérmentve.

Legolcsóbb nyomtatványokat szállít

AZ

ANGLO NYOMDA BUDAPEST

gránátos-utca 20, szerviták épületében.

Mi itt csak néhány nyomtatvány árát nevezzük, aránylag szint oly olcsón készítünk minden másféle nyomtatványokat.

Pr. 1000 nyomattal.	Pr. 100 nyomattal.
Kenderboríték frt 2.-	Negyedrétű levelek frt—,90
Boríték sárga v. szürke . . . 2,80	Kenderborítékok —,50
Negyedrétű levelek 7.-	Nyolczadrétű levelek —,60
Fuvarlevelek 5.-	Hozzá való boríték —,50
Nyolczadrétű számlák 3.-	Nyolczadrétű lev. monogr. —,80
Negyedrétű számlák 5.-	Hozzá való boríték —,75
Nyolczadrétű levelek 4.-	Nyolczadrétű számlák —,50

1000 darab pecsétjegy 2 frttől feljebb ;
papirkereskedés kerepesi-út 16. sz. a.

a fehér ló szálloda átellenében.

Itten kapható mindennemű papir, boríték, író-, rajzoló- és iskolaeszközök jutányos áron és legújabb dobozokban, fényüzési és gratuláció jegyek, kotíllonok, lámpapernyők és csokorpapírok.

Vidéki megrendelések utánvét mellett pontosan eszközöltetnek.

Helybeli megrendeléseknél egy levelezési lap elegendő, mire képviselőnk személyesen előszólal.

Első magyar
verseny uri-ruha raktár.

Rendkívüli alkalom

kész férfi ruhákban.

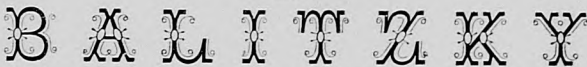
Egy finom öltöny tiszta gyapjuból 16 forint.
Legfinomabb kész férfi öltöny tiszta angol gyapjuból 26 forint.
Finom tavaszi felöltők 16 forinttól feljebb.

KOCH LIPÓT, Bécsből,

Budapesten, Kristóf-tér 3-ik szám, I. emelet.

TITSCH GYULA

azelőtt

BUDAPEST, váczi-utca 20. sz.

nagy raktárában található:

- Nyakkendők fekete és divatos színekben, temérdek választékban. 50 krtól 3 írtig.
- Kalapok, czilinderek és uti-sapok.
- Női keztyűk, kitünő minőségű glaçée s svéd bőrből.
- Férfi-keztyűk, glaçée, kutyabőr, hajtó és lovgló.
- Fehér férfi-ingek, elismert kitünő szabásuak, 2 frt 50 kr., 3 frt és 3 frt 50 kr.
- Szines férfi-ingek elegáns dessainekben.
- Gallérok és kézelők fehér és szines zsebbelik.
- Harisnyák, hosszú és kurta, egyszínű vagy divatos színekben.
- Plaidek, kocsizó és uti-takarók.
- Alsó-ujjasok, nyári, téli és selyemből.

ANGOLILLATOK és SZAPPANOK.

Minden kitünő minőségben aránylag olcsó áron.

A „HARMONIA“

részére egyedüli hirdetések irodája

BRAUN ÁRMIN és TÁRSA,

Budapest, V., fürdő-utca 4. sz.

1885. május 1-től kezdve

Koronaherceg-utca 16. szám.

BUDAPEST,
váczi-utca 16. sz. a.,

FEHÉR GYULA

a volt Alter és társai
czég helyiségeiben.

Van szerencsém a tisztelt hölgyközönség becses tudomására juttatni, hogy a tavaszi idényre

női divat- és kész ruha-raktáromra

a divat legújabb termékei megérkeztek, és pedig a legújabb

párisi mintaruhák és egyéb idényszerű felöltők,

nemkülönbön nagyválasztékú tavaszi és nyári ruhaszövetek, Lyoni selymek, indiai fontara és nyers-selymek, mosó- és ritka szövésű mosó kelmék, valamint díszítések jutányos áron.

Több éven át Alter és Kiss, úgy később Alter és társai czégnél (mely utóbbinak tagja voltam) kifejtett működésem, úgy is mint a czég bevásárlója, Páris és Londonban szerzett szaksterű tapasztalataimból kifolyólag azon biztosítást nyújthatom, hogy jelzett szakismereteimet mindig méltányosan alkalmazva, üzletemet szilárd alapon s tisztelt vevőim érdekeinek szem előtt tartása mellett fogom vezetni.

Minták kívánatra bérmentve küldetnek.